

**PELAKSANAAN HUKUMAN ALTERNATIF TERHADAP PESALAH JENAYAH DI
BAWAH SISTEM PERUNDANGAN SYARIAH DI MALAYSIA**

***IMPLEMENTATION OF ALTERNATIVE PUNISHMENTS FOR CRIMINAL OFFENDERS
UNDER THE SHARIA LEGAL SYSTEM IN MALAYSIA***

^{i*} Hasnizam Hashim (P.hD), ⁱⁱ Wan Abdul Fattah Wan Ismail (Professor, P.hD), ⁱⁱⁱ Ahmad Syukran Baharuddin (P.hD), ^{iv} Lukman Abdul Mutalib (P.hD), ^v Zulfaqar Mamat (P.hD), ^{vi} Baidar Mohammed Mohammed Hassan (P.hD), ^{vii} Norma Jusof (P.hD), ^{viii} Mohamad Aniq Aiman Alias

^{ii iii iv v vi} Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, Bandar Baru Nilai 71800 Nilai Negeri Sembilan

^{i iii iv v vi viii} Centre of Research for Fiqh Forensics and Judiciary (CFORSJ), Faculty of Syariah and Law, Universiti Sains Islam Malaysia (USIM), Nilai, Negeri Sembilan

^{vii} Kementerian Pendidikan Malaysia

^{viii} Fakulti Pengajian Islam, University College Bestari, Terengganu

*(Corresponding Author) e-mail: hasnizam@usim.edu.my

ABSTRACT

The current trend in criminal punishment emphasizes a serious focus on the rehabilitation agenda as one of the primary goals to be achieved from the imposed sentences. Various forms of rehabilitation-oriented alternative punishments are introduced from time to time, aiming to rehabilitate offenders rather than merely punishing them. The implementation of these alternative rehabilitation-focused punishments can also be seen in a much broader scope under the civil legal system in Malaysia compared to the Sharia legal system. Under the Sharia legal system or in Sharia Courts, discussions on alternative punishments are not as popular and are rarely seriously emphasized, even though there are provisions for them in the Acts and State Enactments. The punishments imposed typically revolve around imprisonment, corporal punishment, and fines, as provided in the Sharia Courts (Criminal Jurisdiction) Act 1965 (Amendment 1984) [Act 355]. Therefore, this qualitative research aims to analyze the provisions in the Acts and State Enactments as an effort to examine whether these provisions relate to alternative punishments and to analyze the challenges hindering their implementation in Sharia Courts. The research findings indicate that although there are provisions for alternative punishments to be implemented in Sharia Courts or under the Sharia legal system in Malaysia, their implementation is more limited in scope and less popular compared to the Civil Courts

Keywords: *Alternative Punishments, Offender, Sharia Legislation, Malaysia*

ABSTRAK

Tren hukuman terhadap pesalah jenayah pada masa kini memperlihatkan penekanan serius terhadap agenda pemulihan sebagai salah satu matlamat utama yang hendak dicapai daripada hukuman yang dijatuhkan. Justeru pelbagai bentuk hukuman alternatif yang berorientasikan pemulihan diperkenalkan dari masa ke semasa bertujuan untuk memulihkan pesalah berbanding menghukum mereka semata-mata. Pengaplikasian hukuman alternatif bermatlamat pemulihan ini juga dapat dilihat pelaksanaannya dalam skop yang jauh lebih luas di bawah sistem perundangan sivil di Malaysia berbanding dengan perundangan syariah. Di bawah sistem perundangan syariah atau di Mahkamah Syariah, perbincangan mengenai hukuman alternatif ini dilihat tidak begitu popular dan jarang dibincang atau diberikan penekanan secara serius walaupun terdapat peruntukan mengenainya di dalam Akta dan Enakmen negeri-negeri. Hukuman yang dijatuhkan hanya berlegar-legar sekitar penjara, sebatan dan denda seperti mana yang diperuntukkan di dalam Akta Bidang Kuasa Jenayah Mahkamah Syariah 1965 (Pindaan 1984) [Akta 355]. Oleh yang demikian, penulisan yang menggunakan metod kualitatif ini akan menganalisis peruntukan-peruntukan yang terdapat di dalam Akta dan Enakmen negeri-negeri sebagai satu usaha untuk melihat apakah peruntukan-peruntukan yang ada berkaitan hukuman alternatif serta menganalisis permasalahan yang membelenggu pelaksanaannya di Mahkamah Syariah. Dapatan kajian memperlihatkan bahawa walaupun hukuman alternatif mempunyai peruntukan untuk dilaksanakan di Mahkamah Syariah atau di bawah sistem perundangan syariah di Malaysia, namun pelaksanaannya adalah dalam skop yang jauh lebih terhad dan kurang popular untuk dilaksanakan berbanding di Mahkamah Sivil.

Kata Kunci: *Hukuman Alternatif, pesalah, perundangan syariah, Malaysia*

Pendahuluan

Undang-undang jenayah adalah merupakan salah satu bahagian undang-undang di Malaysia. Undang-undang jenayah adalah berkaitan dengan kesalahan jenayah dan hukuman yang dijatuhkan ke atas seseorang yang melanggarnya. Di Malaysia, sistem keadilan jenayah adalah unik kerana terdapat dua sistem keadilan jenayah yang berjalan selari namun saling tidak menyokong antara satu dengan yang lain. Ini disebabkan oleh pemakaian khusus satu sistem keadilan tersebut ke atas satu kelompok masyarakat tertentu. Kedua-dua sistem keadilan jenayah tersebut ialah sistem keadilan jenayah Sivil dan sistem keadilan jenayah Syariah (Raja Badrol Hisham bin Raja Mohd Ali, 2014).

Apabila seseorang tertuduh di dalam suatu kes jenayah, baik sivil mahupun syariah mengaku salah atau didapati salah dan disabitkan dengan kesalahan (atau kesalahan-kesalahan) yang dia dipertuduhkan, Mahkamah akan menjatuhkan hukuman. Kebiasaannya peruntukan hukuman bagi sesuatu kesalahan menetapkan hukuman maksima yang boleh dijatuhkan oleh Mahkamah; sama ada ia berupa hukuman denda atau penjara atau sebat atau gabungan daripada hukuman-hukuman tersebut. Di samping hukuman maksima, ada kesalahan yang membawa hukuman minima yang mesti dijatuhkan. Tidak kurang juga kesalahan yang mempunyai hukuman mandatori (Asmadi Hussin, 2011). Bentuk hukuman bagi kesalahan jenayah setiap mahkamah bergantung pada hierarki Mahkamah dan sistem keadilan jenayah di Mahkamah tersebut diletakkan.

Umum mengetahui bahawa sistem perundangan sivil di Malaysia telah mengorak langkah dalam memperbaiki dan menaiktaraf sistem penghakiman daripada menghukum pesalah jenayah semata-mata kepada hukuman alternatif yang berorientasikan pemulihan. Malah, objektif pemulihan ini diambilkira dan diberikan pertimbangan oleh mahkamah sebelum sesuatu hukuman dijatuhkan dengan harapan agar pesalah tidak akan mengulangi semula perbuatan jenayah selepas mereka dibebaskan. Selaras dengan ini, pelbagai peruntukan undang-undang yang ‘menyokong’ hasrat ini telah digubal dan diwujudkan secara jelas diikuti dengan kaedah pelaksanaannya di institusi-institusi berkaitan.

Daripada satu sudut yang lain, pelaksanaan hukuman alternatif yang berorientasikan pemulihan pesalah jenayah syariah dilihat tidak begitu diberikan perhatian yang serius untuk dibincang dan dibangunkan. Hukuman yang dijatuhkan hanya berlegar-legar dalam bentuk penjara, denda dan juga sebatan sebagaimana yang diperuntukkan di dalam Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa) Jenayah 1965 (Pindaan 1984) [Akta 355]. (Hasnizam Hashim et al., 2022). Mungkin ramai yang tidak menyedari bahawa dalam keterbatasan hukuman yang diperuntukkan oleh Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 pindaan 1984 ini, sebenarnya masih ada ruang yang membolehkan para hakim menjatuhkan hukuman alternatif selain denda, penjara dan sebatan. Oleh yang demikian, penulisan ini akan menjelaskan perkara tersebut termasuk dari segi definisi hukuman alternatif itu sendiri, peruntukan undang-undang yang berkaitan serta pelaksanaannya di bawah sistem perundangan syariah di Malaysia. Adalah diharapkan perbincangan ini akan dapat menjadi pencetus ke arah perbincangan-perbincangan yang lebih serius dan kritis bagi memperkasakan pelaksanaan hukuman alternatif di bawah sistem perundangan syariah negara dari masa ke semasa.

Bidang kuasa Jenayah Mahkamah Syariah

Objektif penubuhan Mahkamah Syariah adalah untuk melaksanakan keadilan berdasarkan bidang kuasa yang diberi oleh undang-undang dan perlembagaan selaras dengan hukum syarak (Zaini Nasohah, 2004). Kewujudan Mahkamah Syariah atau Perundangan Syariah di negara ini bukanlah merupakan sesuatu yang baru, bahkan ia telah wujud jauh lebih awal daripada kewujudan perundangan sivil negara.

Penubuhan Mahkamah Syariah di Malaysia adalah berdasarkan kepada Perlembagaan Persekutuan, Jadual Kesembilan, Senarai II, Senarai Negeri yang memperuntukkan:

Kecuali mengenai Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Labuan dan Putrajaya, hukum Syarak dan undang-undang diri dan keluarga bagi orang yang menganut agama Islam, termasuk hukum Syarak yang berhubungan dengan pewarisan, berwasiat dan tidak berwasiat, pertunangan, perkahwinan, perceraian, mas kahwin, nafkah, pengangkatan, kesaharapan, penjagaan, alang, pecah milik dan amanah bukan khairat; Wakaf dan takrif serta pengawalseliaan amanah khairat dan agama, pelantikan pemegang amanah dan pemerbadanan orang berkenaan dengan derma kekal agama dan khairat, institusi, amanah, khairat dan institusi khairat Islam yang beroperasi keseluruhannya di dalam Negeri; adat Melayu; Zakat, Fitrah dan Baitulmal atau hasil agama Islam yang seumpamanya; masjid atau mana-mana tempat sembahyang awam untuk orang Islam, pewujudan dan penghukuman kesalahan yang dilakukan oleh orang yang menganut agama Islam terhadap perintah agama itu, kecuali berkenaan dengan perkara yang termasuk dalam Senarai Persekutuan; keanggotaan, susunan dan tatacara mahkamah Syariah, yang hendaklah mempunyai bidang kuasa hanya ke atas orang yang menganut agama Islam dan hanya berkenaan dengan mana-mana perkara yang termasuk dalam perenggan ini, tetapi tidak mempunyai bidang kuasa berkenaan dengan kesalahan kecuali setakat yang diberikan oleh undang-undang persekutuan; mengawal pengembangan doktrin dan kepercayaan di kalangan orang yang menganut agama Islam; penentuan perkara mengenai hukum dan doktrin Syarak dan adat Melayu.

Frasa yang berkaitan dengan bidang kuasa jenayah atau bidang kuasa penghukuman di dalam Jadual Kesembilan, Senarai II, Senarai Negeri, Perlembagaan Persekutuan pula ialah:

'...pewujudan dan penghukuman kesalahan yang dilakukan oleh orang yang menganut agama Islam terhadap perintah agama itu, kecuali berkenaan dengan perkara yang termasuk dalam Senarai Persekutuan; keanggotaan, susunan dan tatacara mahkamah Syariah, yang hendaklah mempunyai bidang kuasa hanya ke atas orang yang menganut agama Islam dan hanya berkenaan dengan perkara yang termasuk dalam Senarai Persekutuan..'

Undang-Undang yang mula-mula memberi kuasa penghukuman dan menerangkan bentuk-bentuk hukuman yang dibenarkan di Mahkamah Syariah ialah Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 [Akta 355]. Menurut Akta ini, Mahkamah Syariah hanya berkuasa untuk menjatuhkan hukuman penjara tidak lebih daripada enam bulan atau denda tidak melebihi RM1000.00. Pada tahun 1984, Akta ini telah dipinda dan diperuntukkan bahawa Mahkamah Syariah dibenarkan menjatuhkan hukuman maksimum RM5000.00 denda, atau penjara maksimum 3 tahun atau sebatan 6 kali ataupun gabungan antara hukuman-hukuman berkenaan (Hasnizam Hashim & Jasri Jamal, 2014).

Sebelum merdeka, kesalahan-kesalahan jenayah syariah adalah diperuntukkan di dalam satu peruntukan khas yang bersifat umum iaitu Enakmen Pentadbiran Majlis Agama Negeri-negeri (Jasri Jamal, 2012: xxiv). Namun, pada awal 1990an, kesalahan-kesalahan jenayah ini telah dipisahkan menjadi enakmen kesalahan jenayah yang tersendiri iaitu: Akta Kesalahan Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997, Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah 1997 (Johor), Enakmen Kanun Jenayah Syariah 1998 (Kedah), Enakmen Kanun Jenayah Syariah 1985 (Pindaan 1987) (Kelantan), Enakmen Kesalahan Syariah 1992 (Melaka), Enakmen Jenayah Syariah 1992 (Pindaan 2004) (Negeri Sembilan), Enakmen Pentadbiran Ugama Islam dan Adat Resam Melayu 1982 (Pahang), Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah 1996 (Pulau Pinang), Enakmen Jenayah (Syariah) 1992 (Perak), Enakmen Jenayah Dalam Syarak 1991 (Perlis), Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah 1995 (Sabah), Ordinan Kesalahan Jenayah Syariah 1991 (Sarawak), Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah 1993 (Selangor) dan Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Takzir) 2001 (Terengganu). (Akta dan Enakmen-Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah Negeri-Negeri)

Secara umumnya, kesalahan-kesalahan (*offences*) yang terdapat di dalam Kanun Jenayah Syariah negeri-negeri adalah seperti berikut:

1. Kesalahan-kesalahan yang berhubung dengan akhlak, seperti berkelakuan tidak sopan di khalayak ramai dan lelaki berlagak seperti perempuan di tempat-tempat awam.
2. Kesalahan-kesalahan seks seperti bercumbuan antara pasangan yang bukan suami isteri, bersekedudukan atau berkhalwat, berkelakuan sumbang, berzina, mukaddimah zina, liwat, *musahaqah*, hamil atau melahirkan anak di luar nikah dan melacurkan diri.
3. Kesalahan-kesalahan berhubung dengan amalan agama seperti mengeluarkan atau menyebarkan kata-kata yang bertentangan dengan hukum syarak, menganjur, menggalak atau melakukan maksiat, meminum minuman yang memabukkan, menjual dan membeli minuman yang memabukkan dan tidak berpuasa di bulan Ramadhan.
4. Kesalahan-kesalahan yang berhubung dengan kesejahteraan orang lain seperti menghasut atau memujuk mana-mana perempuan bersuami atau beristeri supaya bercerai, melarikan atau menyebabkan seseorang isteri orang lain meninggalkan rumah tangga yang ditentukan oleh suaminya, melacurkan anak atau kanak-kanak di bawah jagaan, melarikan atau mempengaruhi seseorang perempuan supaya lari dari jagaan ibu bapanya, menjadi muncikari iaitu menjadi orang tengah untuk tujuan menyalahi syarak dan mempertikaikan keIslaman orang lain.
5. Kesalahan-kesalahan yang berhubung dengan pentadbiran hukum-hukum Islam seperti mengingkari, membantah, melanggar atau mengeji mana-mana kadhi/ hakim atau pegawai hal ehwal agama, mufti, mungkir mana-mana undang-undang yang berkuatkuasa di mahkamah, melanggar dan mengingkari atau menghina mana-mana perintah mahkamah.
6. Bersubahat dalam melakukan apa-apa kesalahan di atas.
7. Pelbagai kesalahan yang tidak termasuk dalam kategori di atas.

Selain itu, kesalahan-kesalahan jenayah syariah juga turut terdapat di dalam Akta dan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri-Negeri. Kesalahan-kesalahan tersebut ialah: (Akta dan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri-Negeri)

1. Penalti berhubung dengan akad nikah dan pendaftaran perkahwinan seperti tidak hadir di hadapan dan Pendaftar dalam masa yang ditetapkan, gangguan terhadap perkahwinan, akuan atau pernyataan palsu untuk mendapatkan perkahwinan dan akad nikah perkahwinan yang tidak dibenarkan.
2. Penalti am seperti Poligami tanpa kebenaran Mahkamah, Penceraian di luar Mahkamah dan tanpa kebenaran Mahkamah, Menganiaya isteri atau suami dan sebagainya.

Dilema dalam pemilihan bentuk hukuman di Mahkamah Syariah

Setiap kali seseorang pesalah jenayah dibicarakan dan dijatuhi hukuman oleh Mahkamah Syariah, hukuman tersebut sudah pasti akan berlandaskan kepada konsep dan kaedah tertentu. Dalam erti kata lain, apabila sesuatu hukuman hendak dijatuhkan, keputusan pertama yang harus dibuat semestinyalah tentang objektif yang hendak dicapai daripada hukuman tersebut. Adakah tujuannya semata-mata hanya untuk mengenakan hukuman yang sesuai kepada pesalah?; Atau adakah ia bertujuan untuk mencegah pesalah atau orang lain daripada melakukan kesalahan tersebut pada masa hadapan?; Atau untuk melindungi pihak awam dengan memenjarakan pesalah?; Atau adakah ia pemulihan untuk pesalah?; Atau gabungan kesemua objektif tersebut?

Berdasarkan kepada Akta Mahkamah Syariah Bidang Kuasa Jenayah 1965 (Pindaan 1984) [Akta 355], bentuk-bentuk hukuman yang dibenarkan pelaksanaannya di Mahkamah Syariah adalah penjara, denda dan juga sebatan. Hukuman penjara yang dibenarkan ialah tidak melebihi tiga tahun, denda tidak melebihi lima ribu ringgit dan sebatan sebanyak enam kali ataupun gabungan kepada hukuman-hukuman tersebut.

Rata-rata hukuman yang dijatuhkan oleh hakim syarie di Mahkamah Syariah adalah berbentuk denda sahaja berbanding penjara dan sebatan. Perkara ini dapat dilihat kepada amalan penganan hukuman bagi kesalahan jenayah syariah di Malaysia oleh hakim syarie pada hari ini. Para hakim syarie didapati lebih cenderung kepada mengenakan hukuman denda sahaja berbanding penjara mahupun sebatan (Hasnizam Hashim & Jasri Jamal, 2014). Hukuman pemenjaraan-meskipun dijatuhkan oleh hakim mahkamah rendah syariah-akan digugurkan apabila rayuan dikemukakan ke Mahkamah Tinggi atau Mahkamah Rayuan atau sekiranya timbul kontroversi. Bagi hukuman sebat pula, kontroversi yang timbul antaranya adalah berpunca daripada ketiadaan kaedah bagi melaksanakan hukuman sebatan syariah ke atas pesalah (Musa Awang, 2014).

Ruang bagi Pelaksanaan Hukuman Alternatif di Mahkamah Syariah

Di Mahkamah Syariah, selain daripada hukuman yang telah ditetapkan di dalam Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 (Pindaan 1984), Mahkamah Syariah negeri-negeri melalui peruntukan yang terdapat di dalam Enakmen/ Ordinan Negeri juga berkuasa untuk melaksanakan hukuman alternatif yang lain. Hukuman alternatif adalah merupakan hukuman selain daripada hukuman penjara, sebat dan juga denda. Dalam erti kata lain, hukuman alternatif di Mahkamah Syariah ialah alternatif atau ganti kepada hukuman-hukuman sedia ada dalam bidang kuasa jenayah Mahkamah Syariah 1984 (Yusof Musa, 2014). Sementara itu, hukuman alternatif juga boleh ditafsirkan sebagai hukuman ganti kepada hukuman asal. Hukuman asal adalah hukuman yang diperuntukkan di dalam Akta 355. Sebagai contoh, alternatif atau ganti kepada penjara adalah denda manakala kegagalan membayar denda yang dikenakan, alternatifnya pesalah akan dipenjarakan (Siti Zubaidah Ismail, 2011). Walaupun terdapat perbezaan pandangan dari segi tafsiran, penulis berpandangan bahawa kedua-dua takrifan ini bertepatan sekiranya peruntukan undang-undang di dalam Akta/ Enakmen Jenayah dirujuk.

Berdasarkan kepada peruntukan undang-undang di dalam Enakmen Jenayah, hukuman alternatif dijelaskan sebagai hukuman atau ganti hukuman. Hukuman bermaksud sebagai hukuman dan juga tambahan kepada hukuman yang diberikan manakala ganti hukuman bermaksud hukuman asal diketepikan dan digantikan dengan hukuman lain. Walau bagaimanapun dalam konteks perbincangan mengenai hukuman alternatif, penulis merujuk hukuman alternatif sebagai ganti kepada kesemua hukuman atau hukuman selain daripada yang diperuntukkan di dalam Akta 355 (Hasnizam Hashim et al., 2022).

Objektif Hukuman Alternatif

Hukuman alternatif mengandungi unsur-unsur pemulihan seperti kaunseling, kerja khidmat masyarakat, kelas fardu ain, kelas pemantapan akidah dan program di masjid. Walau bagaimanapun, penganan hukuman alternatif tidak boleh dilaksanakan dengan sewenang-wenangnya. Antara faktor-faktor yang diambil kira dalam penganan hukuman alternatif kepada pesalah syariah adalah keseriusan kesalahan yang dilakukan, umur, perwatakan, tahap kesihatan mental dan lain-lain lagi. Hukuman alternatif ini hanya boleh dikenakan ke atas pesalah apabila difikirkan wajar oleh Mahkamah bahawa ia boleh suai manfaat bagi pesalah tersebut. Antara objektif utama hukuman alternatif di Mahkamah Syariah adalah seperti berikut:

(a) Sebagai ruang untuk menyesali, menginsafi, memperbaiki diri pesalah serta memberikan keadilan

Jenayah berpunca daripada pelbagai faktor. Hukuman alternatif adalah merupakan peluang kedua yang diberikan kepada pesalah terlibat supaya mereka dapat memperbaiki diri agar dapat menjadi warganegara yang patuh kepada undang-undang dan hukum syarak. Pesalah-pesalah yang menjalani perintah pemulihan melalui hukuman alternatif ini akan diberi bimbingan untuk membentuk akidah dan sahsiah diri melalui program-program yang ditentukan. Program-program yang berbentuk kerohanian seperti menghadiri ceramah, solat jemaah dan qiamullail merupakan antara program/ cadangan program yang diharap dapat menginsafkan diri mereka serta memantapkan iman. Melalui aktiviti-aktiviti dan kerja kebajikan yang dijalankan, pesalah juga akan dapat memperoleh ilmu yang bermanfaat yang dapat mendidik mereka menjadi ketua keluarga ataupun ahli keluarga yang bertanggung jawab dan berakhlak mulia setelah mereka selesai menjalani hukuman alternatif, sekali gus merupakan solusi kepada gejala sosial dalam masyarakat (Awang Armadajaya bin Awang Mahmud, 2013).

(b) Dapat mengelakkan implikasi negatif pemenjaraan

Jabatan penjara Malaysia berpandangan bahawa penjara seharusnya dijadikan sebagai hukuman terakhir dalam menegakkan sistem keadilan jenayah syariah. Ini kerana pesalah jenayah syariah adalah merupakan pesalah agama dan seharusnya dipulihkan dengan menggunakan pendekatan keagamaan (Jamaludin Saad, 2015). Hukuman penjara sedia ada akan memberi impak negatif dan memberi kesan kepada kehidupan pesalah. Pesalah syariah yang dijatuhi hukuman penjara dalam tempoh yang singkat, bukan sahaja tidak dapat mengikuti program pemulihan Program Pembangunan Insan (PPI) di penjara, malahan akan menjejaskan kehidupan mereka dan keluarga mereka akibat daripada berkemungkinan kehilangan pekerjaan. Justeru hukuman alternatif adalah lebih sesuai dan lebih efektif (Hasnizam Hashim et al., 2021). Melalui pelaksanaan hukuman alternatif ini juga, fungsi institusi agama dan ahli kariah dalam membantu proses pemulihan pesalah akan dapat dioptimumkan. Kos pemenjaraan dan perbelanjaan negara juga akan dapat dikurangkan (Abas Bin Nordin, 2015).

Peruntukan Undang-Undang berkaitan Pelaksanaan Hukuman Alternatif di Mahkamah Syariah

Hukuman alternatif di Mahkamah Syariah boleh dilihat dalam peruntutannya dalam Akta/ Enakmen/ Ordinan Kesalahan Jenayah Syariah dan juga Akta/ Enakmen/ Ordinan Tatacara Jenayah Syariah. Secara umumnya, hukuman alternatif yang dinyatakan dalam undang-undang ini terpakai kepada

Pesalah Muda dan Pesalah Kali Pertama. Pelaksanaan hukuman pula adalah sebagai ganti atau tambahan kepada hukuman sedia ada

Bentuk-Bentuk Hukuman Alternatif di bawah sistem Perundangan Syariah/ di Mahkamah Syariah

Berdasarkan Akta/ Enakmen Prosedur/ Tatacara dan Kesalahan Jenayah Syariah Negeri-Negeri, hanya terdapat 2 bentuk hukuman alternatif iaitu:

(a) Perintah Untuk Berkelakuan Baik (Bon Berkelakuan Baik)

Kaedah pemulihan pesalah melalui hukuman alternatif di Mahkamah Syariah boleh dilihat dari sudut pengeluaran bon berkelakuan baik dan menjaga keamanan. Bon adalah merupakan pelepasan sementara orang yang dituduh dengan mengemukakan cagaran mencukupi dan aku janji Penjamin untuk memastikan kehadiran orang yang dituduh pada setiap hari perbicaraan. Aku janji yang ditandatangani oleh Penjamin di panggil bon jaminan. Syarat-syarat yang dikenakan ke atas orang yang dituduh dan syarat-syarat ikat jamin adalah atas budi bicara dan bidang kuasa mahkamah. Dalam perintah Bon Berkelakuan Baik, pesalah boleh diperintah untuk menghadiri sesi kaunseling, program di masjid, melakukan kerja khidmat masyarakat dan sebagainya.

Perintah Untuk Berkelakuan baik atau Bon Berkelakuan baik di Mahkamah Syariah adalah diperuntukkan untuk Pesalah Muda dan Pesalah Kali Pertama. Peruntukan in terdapat di dalam kesemua Akta/ Enakmen Prosedur/ Tatacara Jenayah Syariah Negeri.

(i) Pesalah Muda

‘Pesalah Muda’ di Mahkamah Syariah ertinya seseorang pesalah yang berumur lebih daripada 10 dan kurang daripada 16 tahun Seksyen 2, Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 560]). Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 560] memperuntukkan Bon Berkelakuan Baik di bawah Seksyen 128, bahawa:

- (1) *Apabila mana-mana pesalah muda disabitkan di hadapan mana-mana Mahkamah atas apa-apa kesalahan yang boleh dihukum dengan hukuman denda atau pemenjaraan, Mahkamah itu hendaklah, sebagai ganti apa-apa tempoh pemenjaraan kerana keingkaran membayar denda atau hukuman pemenjaraan—*
  - (a) *memerintahkan pesalah itu dilepaskan selepas teguran wajar diberikan jika difikirkan patut oleh Mahkamah; atau*
  - (b) *memerintahkan pesalah itu diserahkan kepada ibu atau bapa atau penjaganya atau saudara dewasanya yang terdekat atau kepada mana-mana orang lain, sebagaimana yang ditetapkan oleh Mahkamah, apabila ibu atau bapa, penjaga, waris atau orang lain itu menyempurnakan bon dengan penjamin, sebagaimana yang dikehendaki oleh Mahkamah, bahawa dia akan bertanggungjawab bagi kelakuan baik pesalah itu selama apa-apa tempoh yang tidak melebihi dua belas bulan; atau, tanpa menghendaki mana-mana orang mengikat apa-apa bon, membuat suatu perintah berkenaan dengan pesalah itu yang memerintahnya supaya berkelakuan baik selama apa-apa tempoh yang tidak melebihi dua tahun dan mengandungi apa-apa arahan kepada pesalah itu mengikut jenis syarat-syarat yang disebut dalam perenggan 130 (a), (b) dan (c) yang difikirkan oleh Mahkamah itu patut diberikan.*

Seksyen 128 (2) Denda Ke Atas Ibu bapa

- (2) *Mahkamah yang di hadapannya seorang pesalah muda disabitkan boleh, sebagai tambahan atau sebagai ganti menghukum pesalah itu mengikut cara yang*

diperuntukkan dalam seksyen ini, mengenakan ke atas ibu atau bapa atau penjaganya denda yang tidak melebihi dua ratus ringgit dalam mana-mana kes yang Mahkamah itu, selepas siasatan ringkas, berpuas hati bahawa ibu atau bapa atau penjaga itu telah, dengan sebab mereka cuai dalam menjaganya dengan sepatutnya atau selainnya, menyumbang kepada salah laku pesalah itu:

Dengan syarat bahawa tiada ibu atau bapa atau penjaga boleh didenda tanpa dia diberi peluang untuk didengar dan, jika dia berhasrat demikian, mengemukakan keterangan untuk membela dirinya.”.

Seksyen 128 Akta 560 memberi kuasa kepada Mahkamah untuk menggantikan apa-apa tempoh pemenjaraan kerana keingkaran membayar denda atau hukuman pemenjaraan untuk mengeluarkan perintah kepada pesalah muda dengan melepaskan pesalah muda tersebut selepas teguran wajar diberikan; atau memerintahkan pesalah muda itu supaya berkelakuan baik selama apa-apa tempoh yang tidak melebihi dua tahun dengan jaminan daripada kedua ibu bapa atau penjaganya, tertakluk kepada jenis kesalahan yang disabitkan. Selain itu, ibu bapa yang didapati cuai sehingga mengakibatkan anaknya terbabit dengan kesalahan jenayah Syariah juga boleh dikenakan denda yang tidak melebihi dua ratus ringgit.

Berdasarkan Seksyen 128 di atas, hukuman bagi yang diperuntukkan kepada Pesalah Muda atas kesalahan yang dilakukan ialah didenda, atau boleh di penjara. Sebagai alternatif atau ganti pemenjaraan pesalah muda, mereka boleh di lepas dengan teguran; atau bon berkelakuan baik selama 12 bulan. Tanpa bon, pesalah muda dikehendaki berkelakuan baik selama 24 bulan. Sebagai tambahan, ibu bapa boleh didenda RM200 atas alasan cuai dalam menjaganya. Pembelaan diri dibenarkan.

(ii) Pesalah Kali Pertama

Pertimbangan untuk mengenakan hukuman alternatif juga boleh diberikan oleh hakim apabila melibatkan pesalah kali pertama. Hukuman itu hendaklah sesuatu yang dianggap suai manfaat untuk pesalah berkenaan dengan mengambil kira latar belakang pesalah itu. Lazimnya hukuman ini membabitkan perintah berkelakuan baik. Seksyen 129 Akta 560 memperuntukkan:

(1) Apabila mana-mana orang yang bukan seorang pesalah muda telah disabitkan di hadapan mana-mana Mahkamah atas apa-apa kesalahan yang boleh dihukum dengan hukuman pemenjaraan, maka jika didapati oleh Mahkamah itu bahawa dengan mengambil kira watak, latar belakang, umur, kesihatan atau keadaan mental pesalah itu atau kepada hakikat ringannya jenis kesalahan itu atau kepada apa-apa hal keadaan peringan yang dalamnya kesalahan itu telah dilakukan adalah suaimanfaat bahawa pesalah itu dilepaskan dalam cubaan akhlak untuk berkelakuan baik, Mahkamah boleh, dengan tidak menghukumnya serta-merta dengan apa-apa hukuman, mengarahkan supaya pesalah itu dilepaskan apabila dia mengikat bon dengan penjamin-penjamin dan sepanjang apa-apa tempoh sebagaimana yang diarahkan oleh Mahkamah untuk hadir dan menerima penghakiman jika dan apabila dipanggil dan sementara itu hendaklah berkelakuan baik.

(2) Jika Mahkamah yang mempunyai kuasa untuk memperlakukan pesalah itu berkenaan dengan kesalahan asalnya berpuas hati bahawa pesalah itu telah tidak mematuhi mana-mana syarat bonnya, ia bolehlah mengeluarkan suatu waran bagi pemberkasannya.

(3) mana-mana pesalah apabila diberkas dengan mana-mana waran sedemikian hendaklah, jika tidak dibawa dengan serta-merta ke hadapan Mahkamah yang mempunyai kuasa untuk menghukumnya, dibawa ke hadapan seorang Hakim, dan Hakim itu boleh sama ada menahannya melalui waran sehingga masa dia dikehendaki oleh bonnya untuk hadir bagi penghakiman atau sehingga bersidangnya Mahkamah yang mempunyai kuasa untuk menguruskan kesalahan asalnya, atau boleh

membenarkan dia mengikat jamin dengan penjamin yang mencukupi dengan syarat dia hadir bagi penghakiman.

(4) Pesalah itu, apabila ditahan sedemikian, boleh dipenjarakan dan waran tahanannya hendaklah memerintahkan supaya dia dibawa ke hadapan Mahkamah yang di hadapannya dia terikat untuk hadir bagi penghakiman atau untuk memberikan jawapan tentang kelakuannya sejak dia dilepaskan.

Seksyen 129 Akta 560 ini memperuntukkan bagi kesalahan kali pertama sahaja yang disabitkan dengan kesalahan yang boleh dihukum dengan hukuman pemenjaraan. Dari segi hukuman, jika suai manfaat bagi pesalah kali pertama boleh dikenakan bon berkelakuan baik. Antara faktor yang diambil kira dalam penentuan hukuman ialah usia, watak, latar belakang, kesihatan, keadaan mental dan sebagainya.

(b) Pemulihan di Pusat Pemulihan yang diluluskan/ rumah diluluskan

Selain bon, kaedah pelaksanaan hukuman alternatif di Mahkamah Syariah juga boleh dibuat dengan memerintahkan agar pesalah dihantar ke rumah pemulihan. Kuasa untuk menubuhkan rumah pemulihan ini adalah terletak di bawah Majlis Agama Islam Negeri-negeri. Berdasarkan kepada Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003, Peraturan-Peraturan Pendaftaran, Pemulihan dan Pengawalan Riqab (Negeri Selangor) 2013 yang berkuatkuasa pada 1 Ogos 2013, 'Rumah Pemulihan' bermaksud mana-mana Rumah Pemulihan yang ditubuhkan di bawah mana-mana undang-undang bertulis yang memberikan pemulihan, rawatan dan perlindungan terhadap *Riqab* (Peraturan Pendaftaran, Pemulihan dan Pengawalan Riqab (Negeri Selangor) 2013). Istilah 'Pemulihan' yang dimaksudkan merujuk kepada proses pemulihan melalui latihan dan aktiviti-aktiviti yang tertentu berdasarkan modul, kaunseling dan khidmat nasihat yang teratur bagi mengubah tingkah laku negatif dan membangunkan peribadi di kalangan *Riqab*. Pemulihan yang diberikan merangkumi proses penyembuhan secara klinikal dan rohaniyah melalui agensi yang mempunyai bidangkuasa ke atas *Riqab* bagi menyembuhkan 'penyakit' yang dihadapi (Peraturan Pendaftaran, Pemulihan dan Pengawalan Riqab (Negeri Selangor) 2013).

Selain bon, kaedah pelaksanaan hukuman alternatif di Mahkamah Syariah juga boleh dibuat dengan memerintahkan agar pesalah dihantar ke Pusat Pemulihan/ Rumah diluluskan. Kuasa untuk menubuhkan Pusat Pemulihan/ Rumah diluluskan ini adalah terletak di bawah Majlis Agama Islam Negeri-Negeri. Tidak semua negeri di Malaysia mempunyai peruntukan untuk menubuhkan pusat pemulihan bagi pesalah syariah. Ada 7 buah negeri sahaja yang mempunyai peruntukan tersebut iaitu Wilayah Persekutuan, Selangor, Johor, Pulau Pinang, Sarawak, Terengganu dan Pahang. Sementara itu, negeri-negeri lain masih belum mempunyai peruntukan di dalam Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah bagi menubuhkan Pusat Pemulihan. Kuasa bagi menubuhkan Pusat Pemulihan adalah di bawah Bidang Kuasa Majlis Agama Islam Negeri seperti yang diperuntukkan di dalam Enakmen Pentadbiran setiap Negeri kecuali Perlis.

Kesimpulan

Kepentingan untuk mengkaji semula bentuk hukuman yang dijatuhkan ke atas pesalah syariah di Malaysia pada hari adalah merupakan suatu keperluan mendesak bagi mentransformasi dan seterusnya memperkasa Intituti Kehakiman Islam Negara dalam usaha untuk menjadikannya sentiasa relevan dengan suasana dan keadaan semasa. Di Malaysia, sesuatu yang mesti diberi perhatian ialah kewujudan dua sistem perundangan yang berbeza iaitu Sivil dan Syariah. Penekanan terhadap hukuman alternatif yang bermotifkan pemulihan berbanding menghukum pesalah semata-mata sudahpun dibangun dan dilaksanakan secara sistematik di bawah sistem perundangan sivil negara berbanding perundangan syariah. Hanya sedikit ruang pelaksanaan hukuman alternatif yang dapat dilihat peruntukan mengenainya di dalam Akta/ Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah di sebahagian negeri.

Keadaan yang berlaku ini perlu segera ditangani oleh pihak-pihak yang terlibat dengan perundangan syariah negara bagi memastikan hukuman di Mahkamah Syariah juga adalah seiring dengan arus

perdana dan relevan dengan situasi semasa. Tambahan pula konsep hukuman alternatif yang berorientasikan pemulihan adalah motif sebenar hukuman dalam Islam. Kegagalan menyetengahkan aspek pemulihan dalam hukuman di Mahkamah Syariah akan memperlihatkan bahawa undang-undang jenayah Islam adalah jumud dan tidak sesuai dengan keadaan semasa. Walaupun ada perbincangan dilakukan mengenai aspek pemulihan dalam hukuman di Mahkamah Syariah, namun pelaksanaannya masih tidak dapat dilihat jelas. Ini sekali gus membuka ruang kritikan bagi masyarakat untuk mempertikaikan matlamat keadilan dalam hukuman Islam. Oleh yang demikian, perlunya ada satu kajian mendalam bagi melihat sejauh mana aspek pemulihan pesalah jenayah sedia ada dalam syariah negara dan seterusnya mencari jalan untuk memperbaiki pelaksanaannya di Mahkamah Syariah melalui pendekatan perundangan dan sebagainya. Perkara ini amat penting bagi tujuan memberikan keadilan terhadap pesalah jenayah syariah.

Rujukan

- Abas Bin Nordin. Pengarah Bahagian Pendaftaran, Keurusetiaan dan Rekod, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia, Putrajaya. 2015. Hukuman Alternatif kepada Pesalah Jenayah Syariah dalam Undang-Undang Jenayah Syariah di Malaysia. Persidangan Meja Bulat kali Pertama. Anjuran Grup Penyelidikan FRGS (Kod Penyelidikan: FRGS/2/2013/SSI10/UKM/02/8) bertempat di Hotel Puri Pujangga UKM pada 3 Mac 2015.
- Akta Kanak-Kanak 2001 (Akta 611)
- Akta Kesalahan Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 (Akta 559)
- Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 (Pindaan 1984) (Akta 355)
- Akta Penjara 1995 dan Peraturan-Peraturan (Akta 537)
- Akta Pentadbiran Undang-Undang Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993 (Akta 505)
- Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 (Akta 560)
- Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 (Akta 303)
- Asmadi Bin Husin, Kertas Kerja: Perlaksanaan Hukuman Alternatif: Aplikasi Di Mahkamah Sivil. *Seminar Pendakwaan Syariah* pada 1 November 2011 bertempat di Intekma Resort & Convention Centre, Shah Alam Selangor, anjuran Bahagian Pendakwaan Jabatan Agama Islam Selangor, 2011.
- Awang Armadajaya bin Awang Mahmud. Timbalan Pendakwa Raya, Jabatan Peguam Negara. 2013. Hukuman Alternatif: Satu Perbandingan di antara Mahkamah Sivil dan Syariah. Konvensyen Perundangan Syariah. Anjuran Bahagian Pendakwaan Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sembilan bertempat di Bangunan SUK Seremban pada 6 Mac 2013.
- Enakmen Jenayah (Syariah) (Perak) 1992 (En. 3/92)
- Enakmen Jenayah dalam Syarak (Perlis) 1991 (En. 4/93)
- Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Sembilan) 1992 (En. 4/92)
- Enakmen Jenayah Syariah (Selangor) (En. 9/95)
- Enakmen Kanun Jenayah Syariah (Johor) 1997 (En. 4/97)
- Enakmen Kanun Jenayah Syariah (Kedah) 1998 (En. 9/98)
- Enakmen Kanun Jenayah Syariah (Kelantan) 1985 (En. 2/85)

- Enakmen Kesalahan Jenayah (Syariah) (Sabah) 1995 (En. 3/95)
- Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Negeri Pulau Pinang) 1996 (En. 3/96)
- Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Pahang) 2013
- Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Takzir) (Terengganu) 2001 (En. 7/01)
- Enakmen Kesalahan Syariah (Negeri Melaka) 1991 (En. 6/91)
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor Selangor) 2003 (En. 1/03)
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam dan Adat Resam Melayu (Pahang) 1982
- Enakmen Prosedur Jenayah dalam Syarak 1993 (Perlis) (En. 7/93)
- Enakmen Tatacara Jenayah (Perak) 2004 (En. 5/04)
- Enakmen Tatacara Jenayah (Terengganu) 2001 (En. 5/01)
- Enakmen Tatacara Jenayah Mahkamah Syariah (Negeri Pulau Pinang) 2004 (En 7/04 / En. 5)
- Enakmen Tatacara Jenayah Mahkamah Syariah (Negeri Selangor) 2003 (En. 3/03)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Kedah Darul Aman) 2014 (En. 21/2014)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Johor) 2003 (En. 19/03)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Melaka) 2002 (En. 9/02)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Sembilan) 2003 (En. 13/03)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah 2002 (En. 8/02)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah 2002 (Kelantan) (En. 8/2002)
- Enakmen Tatacara Jenayah Syariah 2004 (Sabah) (En. 9/04)
- Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003 (En. 2/03)
- Hashim, Hasnizam, Shah, Hendun Abd. Rahman, Baharuddin, Ahmad Syukran, Sahid, Mualimin Mochammad, & Hussin, Syaryanti. (2021). Program Pemulihan Luar Penjara bagi Pesalah Jenayah Syariah: Kajian di Jabatan Penjara Malaysia. *International Journal of Islamic Studies*, 43(SI), 143-151.
- Hasnizam Hashim & Jasri Jamal. (2014). Transformasi Mahkamah Syariah di Malaysia: Keperluan Kajian Semula Terhadap bentuk-Bentuk Hukuman Bagi Kes-Kes Jenayah Syariah. *Jurnal 'Ulum Islamiyyah*, 12, 87-103.
- Hasnizam Hashim, Wan Abdul Fattah Wan Ismail, Ahmad Syukran Baharuddin, Lukman Abdul Mutalib, Zulfaqar Mamat, Hasan, Baidar Mohammed Mohamed, & Jusof, Norma. (2022). *Hukuman Alternatif di Mahkamah Syariah: Satu Penjelasan Dari Sudut Pentafsiran Dan Keperluan Kepada Penilaian Terhadap Peruntukan Perundangan Di Dalam Akta/ Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah Negeri-Negeri* Paper presented at the 6th Muzakarah Fiqh & International Fiqh Conference (MFIFC 2022) Fakulti Syariah dan Undang-Undang Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor
- Jasri Jamal. (2012). "Pertambahan Bidang kuasa Jenayah Syariah: Impaknya Terhadap Institusi Kehakiman Syariah di Malaysia". *Shariah Law Reports*. [2012][1ShLR].
- Kanun Keseksaan (Akta 574)
- Kanun Prosedur Jenayah & Kaedah-Kaedah (Akta 593)

- Musa Awang. (2014). *Di mana Kita dalam Pemantapan Pentadbiran Keadilan Jenayah Syariah*. Seminar Undang-Undang & Masyarakat II (SLAS II). Auditorium Perpustakaan Universiti Islam Antarabangsa Malaysia.
- Ordinan Kesalahan Jenayah Syariah (Sarawak) 2001 (Bab 46/2001)
- Ordinan Tatacara Jenayah Syariah 2001 (Sarawak) (Bab 45/2001)
- Peraturan Pendaftaran, Pemulihan dan Pengawalan Riqab (Negeri Selangor) 2013.
- Perlembagaan Persekutuan Malaysia
- Raja Badrol Hisham bin Raja Mohd Ali. (2014). *Keberkesanan Konsep Pemulihan dan Keadilan Restoratif dalam Hukuman*. Paper presented at the Seminar Undang-Undang dan Masyarakat II (SLAS II).
- Siti Zubaidah Ismail. 2011. 'Hukuman Alternatif dari Perspektif Undang-Undang Syariah. 2011. *Shariah Law Reports*. [2011 ShLR]. 4 ShLR].
- YAA Dato' Yusof Musa. Hakim Mahkamah Rayuan Syariah, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia. Forum: Isu dan Cabaran Hukuman Alternatif dalam Undang-Undang Jenayah Islam di Malaysia dalam Seminar Undang-Undang Jenayah Islam Peringkat Kebangsaan 2014 bertempat di Fakulti Undang-Undang UKM pada 23 Disember 2014.
- YAA Dato' Yusof Musa. Hakim Mahkamah Rayuan Syariah, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia. 2015. Hukuman Alternatif kepada Pesalah Jenayah Syariah dalam Undang-Undang Jenayah Syariah di Malaysia. Persidangan Meja Bulat kali Pertama. Anjuran Grup Penyelidikan FRGS (Kod Penyelidikan: FRGS/2/2013/SSI10/UKM/02/8) bertempat di Hotel Puri Pujangga UKM pada 3 Mac 2015.
- Zaini Nasohah. (2004). Institusi Kehakiman Islam. In Siti Zalikah Hj. Md. Nor et. al (Ed.), *Al-Syariah Kehakiman Islam* (Vol. Jilid 2, pp. 1-23). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.